

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้กล่าวถึงหลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชา ส 504 เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 โครงสร้างหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา
- 2.2 ความหมายของวิชาสังคมศึกษาและวิชาเศรษฐศาสตร์
- 2.3 ประวัติความเป็นมาของวิชาเศรษฐศาสตร์
- 2.4 การจัดการเรียนการสอน
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

2.1 โครงสร้างหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษา

จุดประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและการปกครอง และศาสนากับการดำรงชีวิต
2. เพื่อสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่ม และวิธีการที่หลากหลาย
3. เพื่อตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

โครงสร้าง

วิชาบังคับ

วิชาบังคับแกน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ส 401 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 402 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ส 503 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 504 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ส 605 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 606 สังคมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์	1 หน่วยการเรียนรู้

****ส 504 สังคมศึกษา****2 คาบ/สัปดาห์ 1 หน่วยการเรียนรู้****

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นและกิจกรรมพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในภาคต่าง ๆ ในเรื่องการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการบริการ

ศึกษากระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยและเศรษฐกิจของโลก

เพื่อให้มีความเข้าใจและเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทย ตระหนักถึงผลกระทบของการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศที่มีต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน มีค่านิยมที่ดีในการบริโภค และปฏิบัติตนเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี

2.2 ความหมายของวิชาสังคมศึกษาและวิชาเศรษฐศาสตร์

1) ความหมายของวิชาสังคมศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้ คือ

John U Michaelis (1980) กล่าวว่า สังคมศึกษาคือการบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ของการเป็นพลเมืองดี

วารี ธีระจิตร (2534) กล่าวว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่สอน และเน้นพฤติกรรมของคน และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาที่ใช้สอนในวิชาประกอบด้วย โลก ประเทศ ประชากร สภาพแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

Jonathan C McLondon (1970) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเตรียมเด็กสำหรับชีวิตทั้งในปัจจุบันและในโลกอันสับสน หลักรัฐต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสาขาวิชาใดจึงมีกวางจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมไว้เสมอ

John Jarolimiek (1967) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งกล่าวถึงวิธีที่มนุษย์จะใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอความต้องการของตนในการดำรงชีวิต

Relph Preston (1967) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกเฟ้นมาเพื่อใช้ในการสอนเด็ก โดยเฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาส่วนมากได้เนื้อหามาจากสังคมศาสตร์ คือ

1. ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาอดีตของมนุษย์
2. ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
3. หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิหน้าที่ของมนุษย์
4. สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์ และกระบวนการทางสังคม
5. มนุษย์วิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน
6. เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย การใช้สิ่งที่มีค่าในการแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคม อันเกิดจากกิจกรรมดังกล่าว

สรุปได้ว่า วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

2) ความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์

วิชาเศรษฐศาสตร์นั้นมีขอบเขตของวิชาที่กว้างขวาง การให้ความหมายของวิชาจึงแตกต่างกันบ้าง ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของวิชา เศรษฐศาสตร์ ไว้ดังนี้ คือ

สุโขทัยธรรมาราช (2523) วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาถึงวิธีการจัดสรรทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัด เพื่อผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ สมองความต้องการของมนุษย์ ที่มีไม่จำกัด

รัตนา สายคณิตและชลดา จามรกุล (2528) กล่าวว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับการจัดการครอบครัว (household management)

ประพันธ์ เสวตนันท์และไพศาล เล็กอุทัย (2539) กล่าวว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของมนุษย์

ศิริม พงศ์มพัฒน์ จามร อัฐกุลและสมเกียรติ โอตตสภ (2539) กล่าวว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาถึงกระบวนการใช้ทรัพยากรที่ขาดแคลนเพื่อนำไปผลิตเป็นสินค้าและบริการที่มีค่า และจำหน่ายแจกจ่ายไปยังบุคคลต่าง ๆ ของสังคมหนึ่ง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและก่อประโยชน์สูงสุด

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2539) กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกใช้ทรัพยากรการผลิตอันมีอยู่อย่างจำกัด สำหรับการผลิตสินค้าและบริการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

Samuelson Paul A. (1983) กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์คือการศึกษาเกี่ยวกับการที่ประชาชนและสังคมเลือกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอันมีอยู่จำกัด (ซึ่งอาจใช้เพื่อการต่าง ๆ ได้หลายทาง) ในการผลิตสินค้าชนิดต่าง ๆ และแจกแจงสินค้าเหล่านั้นเพื่อการบริโภค ไม่ว่าปัจจุบันหรืออนาคต ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

ปัจจุย นูนนาค และสมคิด แก้วสนธิ (2529) กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาถึงการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาจัดซื้อขายแลกเปลี่ยน หรือนำมาประกอบกันผลิตเป็นสินค้า ด้วยความประหยัด เพื่อจำแนกแจกจ่ายไปบำบัดความต้องการของมนุษย์ในสังคม

ระวิง เนตรโพธิ์แก้ว (2530) กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์ คือวิชาการหรือความรู้สาขาหนึ่งทางสังคมศาสตร์ที่กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ ในการประกอบธุรกิจเพื่อชีวิตและความสุขทางสังคมโดยไม่มีที่สิ้นสุด

พิสมัย จารุจิตติพันธ์ (2526) กล่าวว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาซึ่งศึกษาเกี่ยวข้องกับวิธีการนำทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดมากระทำให้เกิดสินค้าและบริการ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ไม่จำกัด ในลักษณะที่มีประสิทธิภาพสูง

จึงสรุปได้ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับการเลือกสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์นั้น จรินทร์ เทศวานิช (2531) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะเป็นวิชาที่ให้ความรู้แทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ผลิต ผู้บริโภค หรือผู้ประกอบการก็ตาม ความสำคัญของวิชานี้จึงกล่าวได้ดังนี้คือ

1. เศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับส่วนบุคคล เศรษฐศาสตร์มีความสำคัญเกี่ยวกับตัวบุคคลเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันมากที่สุด โดยบุคคลต่าง ๆ จะต้องพยายามหาคำตอบจากปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับค่าจ้างเงินเดือน ปัญหาเรื่องหาตำแหน่งงานที่จะทำได้หรือไม่ได้ ปัญหาภาวะเงินเฟ้อเงินฝืด ปัญหาการขึ้นราคาค่ารถประจำทาง ปัญหาทำอย่างไรกิจการของตนจึงจะได้ผลตอบแทนสูงสุด เป็นต้น ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์จะช่วยตอบปัญหาและแก้ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้สำเร็จลุล่วง

2. เศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับพลเมืองของประเทศ นอกจากเรื่องส่วนตัวบุคคลและครอบครัวแล้วเศรษฐศาสตร์ยังจะทำให้ทุกคนเข้าใจการดำเนินงานของรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจ เช่น ทำไมรัฐบาลจึงใช้นโยบายเงินผันสู่ชนบท ทำไมรัฐบาลจึงกู้เงินจากต่างประเทศมาขายสนามบิน มาสร้างท่าเรือ สร้างถนน ทำไมรัฐบาลจึงขึ้นเงินเดือนให้กับข้าราชการ ลูกจ้างและคนงาน ทำไมรัฐบาลจึงทำการค้าเสียเองในกิจการบางอย่าง เป็นต้น

3. เศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับผู้บริหารงาน ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับหน่วยธุรกิจหรือระดับประเทศ ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์จะใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์แปลข่าวสารด้านเศรษฐกิจ ทำความเข้าใจเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องมีเหตุผล โดยเฉพาะผู้บริหารงานรัฐบาลมีเรื่องสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่จะต้องตัดสินใจดำเนินการอยู่เสมอ ผู้บริหารงานอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้เศรษฐศาสตร์อย่างนักเศรษฐศาสตร์ แต่ควรสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ข้อเสนอมติเกี่ยวกับเศรษฐกิจได้ตามสมควร สำหรับการบริหารงานธุรกิจเอกชน ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ได้เช่นกัน เพราะการดำเนินธุรกิจใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือเพื่อแสวงหากำไรที่จะได้จากธุรกิจนั้น ๆ กำไรจะเกิดขึ้นก็โดยรายรับมากกว่ารายจ่าย รายรับเป็นเรื่องเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ผลิตได้และความต้องการสินค้าของตลาด ส่วนรายจ่ายก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับต้นทุนในการผลิตสินค้าซึ่งมีค่าวัตถุดิบ ค่าสินค้าทุน ค่าจ้างคนงาน ค่าเช่าสถานที่ ค่าดอกเบี้ย และอื่น ๆ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นที่จะต้องศึกษา ซึ่งความรู้ทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยให้อ่านใจและสามารถตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้องได้

4. เศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติ Adam Smith ได้กล่าวไว้ว่า "ความปลอดภัยของชาติมีความสำคัญยิ่งกว่าความร่ำรวย แต่การอยู่รอดของประเทศขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของประเทศ" ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยให้สามารถรักษาผลประโยชน์ของชาติในวงการเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี เช่น ในเรื่องการค้าระหว่างประเทศควรจะมีนโยบายการค้าเสรีเพียงใดหรือไม่ ประเทศจะได้รับประโยชน์มากน้อยแค่ไหน ควรมีการตั้งด่านการค้าเสรีในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่ ควรจะมีการส่งเสริมให้มีการลงทุนจากต่างประเทศอย่างไร

ตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่ ควรจะมีการส่งเสริมให้มีการลงทุนจากต่างประเทศอย่างไรมากน้อยแค่ไหน เป็นต้น ผู้บริหารประเทศที่มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์สามารถตัดสินใจปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ประชาชนทั่วไปควรมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางด้านเศรษฐศาสตร์ เพราะการดำเนินชีวิตที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและข่าวสารทางด้านเศรษฐกิจในแต่ละวัน

2.3 ประวัติความเป็นมาของวิชาเศรษฐศาสตร์

วันรักร์ มิ่งมณีนาคิน (2539) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวิชาเศรษฐศาสตร์ว่าการศึกษาเรื่องการกินคืออยู่ดีมีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว นักปราชญ์สมัยโบราณพยายามสอดแทรกแนวความคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ลงในข้อเขียนและหนังสือที่เขาเขียน เช่น พลาโต(Plato)หรือคำสอนของศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น แต่แนวความคิดเหล่านั้นยังไม่อาจถือเป็นทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ที่จะใช้วิเคราะห์และวินิจฉัยเหตุผลเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสมบูรณ์ จนมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13 - 16 ซึ่งเป็นสมัยที่การค้าทางยุโรปได้เจริญขึ้นอย่างมาก ประชาชนนักธุรกิจเห็นว่าการค้าขายจะนำความมั่งคั่งมาสู่ประเทศได้นั้นจะต้องหาหนทางส่งสินค้าที่มีมูลค่ามากกว่ามูลค่าการซื้อสินค้าเข้า ความคิดนี้กลายเป็นลัทธิทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ลัทธิพาณิชนิยม” (Mercantilism) ลัทธินี้เป็นที่นิยมกันเรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 1 จึงค่อย ๆ เสื่อมความนิยมลงและในขณะเดียวกัน สมิธ (Adam Smith) ได้เขียนหนังสือชื่อ ความมั่งคั่งของชาติ (The Wealth of Nations) จัดเป็นหนังสือทางเศรษฐศาสตร์เล่มแรก แนวความคิดนี้ก็เริ่มเปลี่ยนไป วิชาเศรษฐศาสตร์ซึ่งเดิมปะปนอยู่ในสาขาวิชาอื่นซึ่งมักเรียกกันในภาษาอังกฤษว่า เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ก็ได้เริ่มมีลักษณะเป็นวิชาการขึ้นมาอีกแขนงหนึ่งต่างหากจากวิชาอื่น ๆ และเนื้อหาส่วนใหญ่หันไปทางด้านการวิเคราะห์เหตุผลของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะชื่อของวิชานี้จึงเปลี่ยนมาเป็นวิชาเศรษฐศาสตร์ (Economics)

ในศตวรรษที่ 18 นี้อัดัม สมิธ ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดพหุพาณิชนิยม ที่ว่าความมั่งคั่งของประเทศมาจากการค้าที่ได้เปรียบ โดยเสนอความคิดในเรื่องหลักการแบ่งงานกันทำ (Division of labour) ตามความถนัดและเชื่อว่าหากรัฐบาลไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการผลิต การบริโภคภายในกรอบของกฎหมายและจริยธรรม ที่เรียกกันว่า เศรษฐกิจแบบเสรี (Laissez-faire) แล้วจะช่วยให้ประเทศชาติมีเศรษฐกิจ

ที่เจริญรุ่งเรือง และในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นระยะที่กิจกรรมอุตสาหกรรมกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากด้านการเกษตรเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากจนเกิดปัญหาเรื่องค่าแรงงาน การว่างงาน และสินค้าล้นตลาด ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลเข้าช่วยเหลือดำเนินการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้น ลัทธิของมาร์ค (Marxism) ซึ่งมุ่งเสนอทฤษฎีค่าแรงงาน รวมทั้งทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งแก้ปัญหาทางการเมืองและสังคมจึงได้เกิดขึ้นในยุคนี้

ต่อมาตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มาร์แชล (Alfred Marshall) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการผลิตซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค (Microeconomics theory) พอถึงปี ค.ศ. 1930 ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงทั่วโลก เกือบทุกประเทศต้องประสบปัญหาการว่างงานในภาวะการณ์เช่นนี้ เคนส์ (John Maynard Keynes) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการว่าจ้างทำงาน (Theory of employment) โดยแนะนำให้รัฐบาลใช้นโยบายการคลังและการเงินเข้าช่วยแก้ไข เมื่อประเทศเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และมีการว่างงานอยู่โดยทั่วไป ทฤษฎีว่าด้วยการมีงานทำนี้เป็นที่มาของเศรษฐศาสตร์มหภาค (Macroeconomics theory) และทำให้เกิดลัทธิเสรีนิยมรูปแบบใหม่ที่เห็นความจำเป็นว่ารัฐบาลควรเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเพื่อดำรงเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และการกระจายรายได้มิให้เลื่อมล้ำมากเกินไป ลัทธิเสรีนิยมในรูปแบบใหม่นี้เรียกว่า ระบบเสรีวิสาหกิจ (Free enterprise system)

ความเป็นมาของวิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย สำหรับประเทศไทยก็มีประวัติความเป็นมาเช่นเดียวกับต่างประเทศ คือเราใช้หลักวิชาเศรษฐศาสตร์ในด้านการค้า การเก็บภาษีอากรมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แต่หลักเกณฑ์ต่างๆ มิได้รวบรวมเป็นหลักวิชาไว้อย่างมีระเบียบแบบแผน จนเมื่อ ปี พ.ศ. 2454 พระยาสุริยานุวัติ ได้เรียบเรียงหนังสือเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของไทยชื่อ “ทรัพย์ศาสตร์” แต่ได้ถูกรัฐบาลในสมัยนั้นขอร้องมิให้นำออกเผยแพร่ จนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและจึงได้นำมาจัดพิมพ์และให้ชื่อใหม่ว่า “เศรษฐศาสตร์วิทยาภาคต้นเล่ม 1” ซึ่งแบ่งออกเป็นสองภาค ภาคหนึ่งว่าด้วยการสร้างทรัพย์ ภาคสองว่าด้วยการแบ่งปันทรัพย์ ซึ่งศึกษาถึงค่าเช่า ที่ดิน แรงงาน กำไรและการร่วมทุนร่วมแรงผลประโยชน์ในปี 2459 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้เขียนหนังสือชื่อ “ตลาดเงินตรา” (Money Market) แต่ก็ยังมิได้ศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์โดยตรง จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น เมื่อเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2477 จึงได้มีการสอนเศรษฐศาสตร์กันจริงจึงตามแนวหนังสือเศรษฐศาสตร์ของประเทศฝรั่งเป็นส่วนใหญ่ โดยสอนรวมอยู่ในหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต และมีผู้แปลหนังสือ The Principles of Political Economy ของศาสตราจารย์ Charle Gide เป็นภาษาไทย

ออกเผยแพร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 และ พ.ศ. 2481 พระสารสาสน์พลขันธ์ ได้เขียนหนังสือชื่อ เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเศรษฐกิจการค้า กับเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการเงิน โดยใช้สำนวนธรรมดาที่คนทั่วไปอ่านเข้าใจง่าย เพื่อกระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวทำการค้า การศึกษาเศรษฐศาสตร์ได้หยุดชะงักไประยะหนึ่งระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จนในที่สุดได้มีการแยกหลักสูตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นคณะต่าง ๆ 4 คณะคือ คณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์ สำหรับคณะเศรษฐศาสตร์ได้จัดให้มีการศึกษาวิชาต่างๆ ทางเศรษฐศาสตร์ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทโดยตรง และวิชานี้ได้แพร่ขยายไปสู่การศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาตราบนานเท่าทุกวันนี้

2.4 การจัดการเรียนการสอน

2.4.1 ความหมายของการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการสอนไว้หลายท่านดังนี้คือ

Good Carter V. (1959) กล่าวว่า การสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ สภาพการณ์ หรือกิจกรรมเพื่อช่วยให้นักเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเกิดการเรียนรู้โดยง่าย

สุกัญญา ธารีวรรณ (2521) กล่าวว่า การสอน หมายถึง การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนในด้านความสามารถและความประพฤติ

Bruner Jerome S. (1968) กล่าวว่า การสอน หมายถึง การทำให้ความรู้และทักษะเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างดีที่สุด

อบรม สีนภิบาล และกุลชลี องค์กริพงษ์ (2524) กล่าวว่า การสอน หมายถึง การจัดสภาพการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมอย่างมีจุดหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น และส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วารินทร์ รัชมิพรหม (2531) การสอนคือ การเตรียมข้อมูลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ส่วนการถ่ายทอดข้อมูลจากต้นทางไปสู่ปลายทางก็คือ การสื่อสารนั่นเอง การเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นก็คือการได้ข้อมูลใหม่และการสอนที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้น

จากความหมายของการสอนของนักการศึกษาหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า การสอนเป็นการให้ความรู้ ความคิดแก่ผู้เรียนเพื่อที่จะเตรียมตัวผู้เรียนในด้านประสบการณ์ เตรียมสภาพการณ์เพื่อให้ผู้เรียนออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.4.2 ระบบการเรียนการสอน

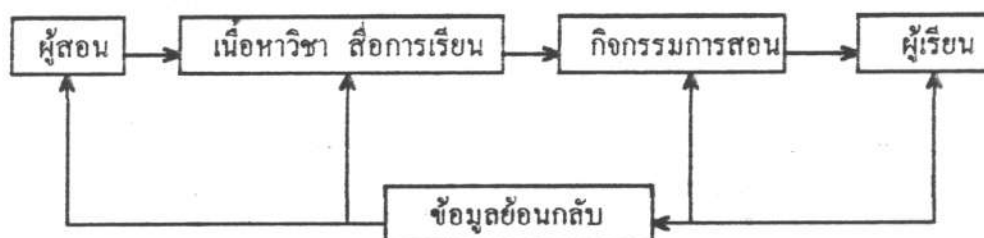
กนก จันทร์ขจร (2529) ได้กล่าวถึงระบบการเรียนการสอนไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนและการบริหารในโรงเรียนมีแม่บทใหญ่คือ ความมุ่งหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติ วัตถุประสงค์ของการศึกษาในแต่ละระดับ กำหนดไว้ที่จุดหมายและหลักการของหลักสูตร โรงเรียนจะต้องดำเนินการ ด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารในโรงเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรและนโยบายของหน่วยเหนือด้วย ระบบการเรียนการสอนจะต้องดำเนินการในทุกวิถีทางให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาในแต่ละระดับโดยมีการตรวจสอบประเมินผลความสำเร็จมีการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในระบบการเรียนการสอนประกอบไปด้วยประเด็นหัวข้อที่สำคัญดังนี้

1. องค์ประกอบของการเรียนการสอนการจัดการเรียนการสอน ประกอบไปด้วย ส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญคือ

- 1) ผู้สอน
- 2) ผู้เรียน
- 3) เนื้อหาวิชา
- 4) สื่อการเรียนการสอน
- 5) กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

เมื่อมีกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ ในการสอน ผู้สอนให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น มีการซักถาม มีการปฏิบัติ จะมีการตอบสนองระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เกิดข้อมูลย้อนกลับ

ระหว่างมีกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องมีการตรวจสอบว่านักเรียนได้เรียนรู้เป็นไปตามจุดประสงค์ของกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นหรือไม่ และตรวจสอบเนื้อหาวิชาสื่อการเรียน กิจกรรมการสอน ตลอดจนจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องการให้นักเรียนบรรลุถึงนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ นั่นคือ ผู้สอนจะต้องมีการตรวจสอบองค์ประกอบทั้งหมด ที่มีความสัมพันธ์กันฉะนั้นองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนจะต้องเพิ่มข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ดังแสดงไว้ในภาพที่ 1

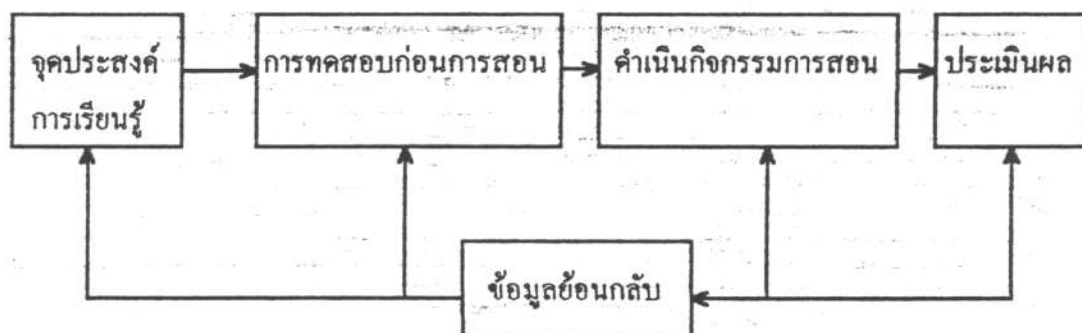

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการเรียนการสอน

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอน กระบวนการของการเรียนการสอนประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป็นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการสอนของครู
- 2) การทดสอบความรู้เดิมก่อนสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ
- 3) การดำเนินกิจกรรมการสอน
- 4) การประเมินผล

องค์ประกอบทั้ง 4 รายการต่างมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอน ครูผู้สอนจะต้องมีการตรวจสอบวงจร ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

3. การจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการเชิงระบบ (System Approaches)

ระบบ (System) ศัพท์บัญญัติ จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า “ระเบียบเกี่ยวกับการรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนให้เข้าลำดับประสานเป็นเนื้อเดียวกันตามหลักเหตุผลทางวิชาการ...”

โดยปกติระบบจะต้องมีปัจจัยนำเข้า กระบวนการเพื่อให้ได้ผลผลิตตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนโดยวิธีการเชิงระบบ หมายถึง การนำความสัมพันธ์ทั้งหมดของการจัดการเรียนการสอน นำมาจัดระเบียบเป็นระบบหนึ่งเดียวกัน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การจัดการเรียนการสอนที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งวิธีการเชิงระบบในด้านการจัดการเรียนการสอนมีองค์ประกอบดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนคือ

- 1) ครู นักเรียน บุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน
- 2) สื่ออำนวยความสะดวก เช่น อาคารสถานที่ ห้องรายวิชา ห้องสมุด สนาม โรงฝึกงาน สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
- 3) งบประมาณ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ปัจจัยสนับสนุน
- 4) จุดประสงค์การเรียนรู้ จุดหมาย หลักการของหลักสูตร
- 5) หลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู แผนการสอนรายวิชา บันทึกการสอน ระเบียบการวัดผลประเมินผล
- 6) สื่อการเรียนการสอน
- 7) การจัดสิ่งแวดล้อม จัดบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้

2. กระบวนการ (Process)

ความหมายของ “กระบวนการ” คือกรรมวิธีหรือลำดับการกระทำ ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จ ณ ระดับหนึ่ง กระบวนการจัดการเรียนการสอนคือการที่ครูผู้สอนนำวัตถุดิบหรือปัจจัยนำเข้า มาลำดับการกระทำให้ได้ผลผลิตตามที่ตั้งประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การเตรียมตัววางระบบการเรียนการสอนก่อนสอนของครู
- 2) ศึกษาแผนการสอนรายวิชา ทำบันทึกการสอนรายคาบ
- 3) เตรียมห้องเรียน เตรียมอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่าง ๆ
- 4) เลือกกลวิธีในการสอน เลือกกิจกรรมการสอน -เลือกสื่อการสอน
- 5) ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวัตถุประสงค์ สอนตามขั้นตอนการสอนตามบันทึกการสอน
- 6) มีการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กันไปในกระบวนการสอน
- 7) กิจกรรมเสริมขณะเรียน การมอบการบ้าน
- 8) การวัดและการประเมินผล

3. ผลผลิต (Output)

ผลผลิตเกิดจากปัจจัยนำเข้าผ่านกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

- 1) นักเรียนได้เรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ สนองจุดประสงค์ หลักการของหลักสูตร
- 2) นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ จบหลักสูตร สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือประกอบอาชีพได้
- 3) ผลของการประเมินผล ผลผลิตที่ได้

4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง กระบวนการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการครั้งต่อไป โดยใช้ข้อมูลข่าวสารที่ได้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา เมื่อผู้สอนดำเนินกิจกรรมการสอนมาแล้ว ก็ทำการวิเคราะห์หาข้อบกพร่องแต่ละส่วน ตามที่ตั้งเป้าประสงค์ไว้

- 1) เพื่อตรวจสอบปัจจัยนำเข้า
- 2) เพื่อตรวจสอบพิจารณา กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับแก้บันทึกการสอน สื่อการสอน กิจกรรมเสริม ปรับแก้กระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสม
- 3) เพื่อตรวจสอบผลผลิตที่ได้ ตรวจสอบการประเมินผลการเรียน ตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่อย่างไร เพื่อปรับแก้ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ให้ได้ผลผลิต ได้ผลตามที่มุ่งประสงค์
- 4) พิจารณาข้อมูลย้อนกลับทั้งหมดว่าการดำเนินงานทั้งระบบมีข้อบกพร่อง มีปัญหาอุปสรรค ที่ควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

หากพิจารณาการจัดการเรียนการสอนในเชิงระบบ การผลิต หรือผลการเรียนรู้ที่ได้ออกมาจะดีหรือไม่ จะมีมากน้อยขนาดใดขึ้นกับปัจจัยนำเข้า คือ นักเรียน ครู กระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอนของครู และสิ่งแวดล้อมของระบบ ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ดำเนินการ “กระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอน”

วิธีการเชิงระบบในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนได้ผลดี ครูผู้สอนที่ดีควรวางแผนและดำเนินการตามขั้นตอน วิธีการเชิงระบบครบ “กระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอน” ดังนี้

1) วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในรายคาบที่จะสอนและพิจารณาเนื้อหาของบทเรียน แบบเรียน ว่ามีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้ และสอดคล้องกับสภาพการสอนที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง

2) พิจารณาพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้เรียน แล้วเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับผู้เรียน สอดคล้องกับจุดประสงค์และเพื่อให้บรรลุจุดหมายและหลักการของหลักสูตรด้วย

3) เลือกยุทธศาสตร์การสอน เลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สามารถให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้และบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้

4) จัดกลุ่มผู้เรียนตามวิธีการสอนที่เลือกไว้ กำหนดเวลาที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดสถานที่ว่าจะใช้ในห้องเรียน ใช้ห้องโสตทัศนศึกษา ใช้ห้องสมุดเฉพาะวิชา หรือในห้องสมุดกลาง หรือจะไปเรียนที่ใด จะให้ไปฝึกปฏิบัติอะไร

5) จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน เลือกสิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมที่จะสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้

6) บันทึกการสอนรายคาบ กำหนดขั้นตอนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน บทบาทผู้สอน ผู้เรียน กำหนดสื่อการเรียน กำหนดการวัดและประเมินผล

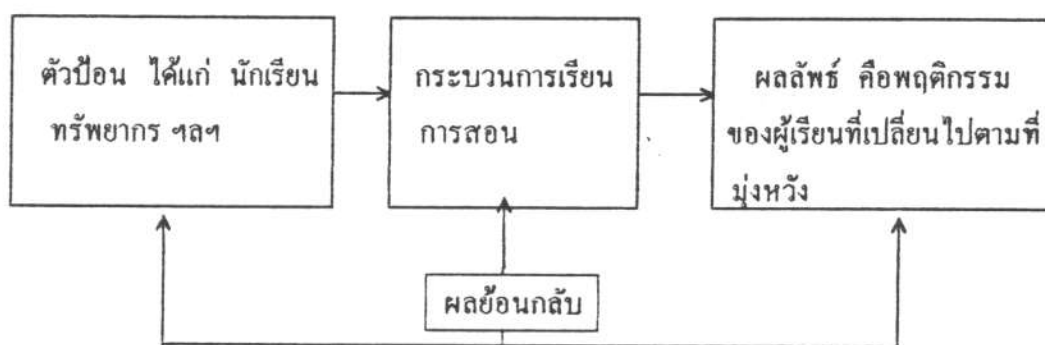
7) ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวัตถุประสงค์ (Teaching by objective) ใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ สอนตามบันทึกการสอน และติดตามการอบรม คุณธรรมจริยธรรม

8) การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นได้ผลตามวัตถุประสงค์คือ นักเรียนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ ได้ผลตามจุดหมายหลักการของหลักสูตรหรือไม่

9) การวิเคราะห์ผลย้อนกลับเป็นการประเมินผลและตรวจสอบปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องการเรียนการสอน เป็นการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) ว่าการดำเนินการทั้งระบบได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคข้อผิดพลาดบกพร่องอะไร อย่างไร การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพหรือไม่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร โดยสรุปแล้วระบบการเรียนการสอนประกอบไปด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งได้แก่ นักเรียนครู สื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณค่าใช้จ่าย หลักสูตร และบรรยากาศสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การเตรียมการสอน การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ผลผลิต (Output) ได้แก่ นักเรียน

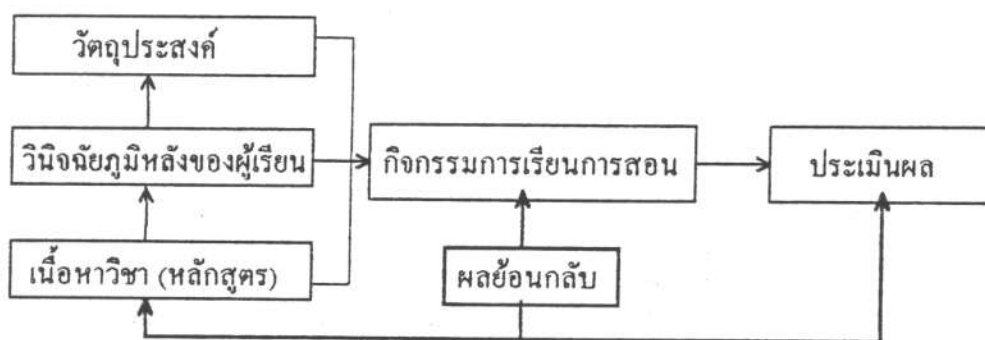
ได้เรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ สนองจุดหมาย หลักการของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาในระดับสูงขึ้นหรือประกอบอาชีพได้ และในระบบการเรียนการสอนประกอบด้วย ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ กระบวนการของการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการครั้งต่อไป โดยใช้ข้อมูลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของทุกส่วนในระบบตั้งแต่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตนั่นเอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2523) ได้กล่าวถึงระบบการเรียนการสอนว่าควรประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ส่วนที่สำคัญคือ ผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ในระบบการตรวจสอบประสิทธิภาพการเรียนการสอนทำได้ โดยการประเมินผลเมื่อผลที่ออกมาไม่ความบกพร่องก็จะกลับไปปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ดังภาพที่ 3 ต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แสดงส่วนประกอบระบบการเรียนการสอน

จากภาพประกอบ ตัวป้อน คือ นักเรียนและทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งจะผ่านเข้ามายังกระบวนการเรียนการสอน มีครูเป็นผู้วางแผน ควบคุมการปฏิบัติงานจนกระทั่งได้ผลลัพธ์ออกมาคือ พฤติกรรมของนักเรียนที่เปลี่ยนไปตามที่มุ่งหวังของระบบ เมื่อได้ผลลัพธ์แล้วจะประเมินว่ามีคุณภาพเพียงใด ถ้ายังต้องการปรับปรุงก็จะย้อนกลับไปพิจารณาว่า ปัญหานั้นเกิดขึ้นส่วนใดของระบบ อยู่ที่ตัวป้อน หรืออยู่ที่กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งปกติแล้วกระบวนการเรียนการสอนจะมีปัญหามากกว่า ครูในฐานะเป็นผู้ควบคุมกระบวนการเรียนการสอนต้องรู้จักจัดระบบการเรียนการสอน และปฏิบัติตามขั้นตอนของการจัดระบบการเรียนการสอนดังภาพที่ 4 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการจัดระบบการเรียนการสอน

จะเห็นว่าการจัดระบบการเรียนการสอนซึ่งครูเป็นผู้รับผิดชอบมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) เนื้อหาวิชาเป็นการศึกษาเนื้อหาวิชาที่กำหนดในหลักสูตรว่าต้องสอนอะไร มากน้อยเพียงใด และความมุ่งหมายทั่วไปในการให้เนื้อหานั้นเป็นอย่างไร
- 2) วินิจัยภูมิหลังของผู้เรียน ครูศึกษาภูมิหลังของนักเรียน ได้แก่ ความสามารถ ความสนใจ พื้นฐานความรู้ เพื่อจะได้กำหนดวัตถุประสงค์ และกิจกรรมที่เหมาะสม
- 3) วัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนการสอนที่แน่ชัดว่าต้องการให้เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปอย่างไรและเพียงใด ซึ่งต้องคำนึงถึงเนื้อหาและภูมิหลังของผู้เรียน
- 4) กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นวิธีการนำนักเรียนไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 5) การประเมินผล ในการวัดพฤติกรรมของนักเรียนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด จากนั้นรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ แปลความหมายและนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนในส่วนที่ต้องการปรับปรุงต่อไป

สจค์ อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่จำเป็นของระบบการเรียนการสอนว่า องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับระบบการเรียนการสอนประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้คือ

1. ลักษณะของผู้เรียน
2. จุดมุ่งหมายของการสอน
3. เนื้อหาสาระที่สอน
4. การเตรียมความพร้อม
5. คำแนะนำการสอน
6. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ
7. กิจกรรมสนับสนุน

8. การควบคุมและตรวจสอบ
9. สัมฤทธิ์ผลของการสอน
10. การปรับปรุงแก้ไข

รวิชัย ชัยจิรฉายกุล (2529) ได้กำหนดส่วนประกอบของการสอนไว้ 5 ประการคือ

1. ครูผู้สอน
2. นักเรียน
3. เนื้อหาสาระ
4. กิจกรรมการสอน
5. การวัดและประเมินผล

1. ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระบวนการสอน เพราะเป็นผู้ควบคุมเนื้อหาวิชาตลอดจนประสิทธิภาพการเรียนรู้ ครูผู้สอนเป็นผู้นำ ผู้กระทำการ ผู้ช่วยเหลือ ผู้ให้ความสะดวกและเป็นผู้ประสานงานของห้องเรียน โดยทั่วไปครูควรจะสามารถและรับรู้จุดเด่นและจุดอ่อนในการสอนของตนเอง ครูควรจะเป็นผู้มีความรู้เป็นอย่างดีทั้งในเนื้อหาวิชาที่จะสอนและเทคนิค วิธีสอน มีความศรัทธาหรือมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่สอน และมีบุคลิกที่เหมาะสมกับความเป็นครู ตลอดจนรู้ธรรมชาติ ความต้องการและภูมิหลังของนักเรียนแต่ละคนพอสมควร (รวิชัย ชัยจิรฉายกุล, 2529)

เสริมศรี ไชยศรี (2539) กล่าวว่า ครูมีบทบาททำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คือมีความรู้ความเข้าใจทักษะ และความรู้สึกลึกซึ้งใหม่หรือดีขึ้น มากขึ้น หรือเหมาะสมยิ่งขึ้น ครูจะต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนและกรรมวิธีในการสอนเป็นอย่างดี ครูที่ดีมิใช่มีแต่เพียงความรู้และทักษะเพื่อการสอนเท่านั้น แต่จะต้องมีความอดทนอย่างพอตัวทีเดียว ผลงานของครูที่บังเกิดเป็นผลดีแก่ตัวลูกศิษย์ เป็นสิ่งที่ทำให้ครูผู้มิใช่ว่าจะมีความสุขที่สุด เพราะครูที่ดีมิใช่แต่รักวิชาความรู้ของตนเองเท่านั้น ความสำเร็จของครูมิใช่อยู่ที่การรู้มาก รู้ดี รู้สูง แต่อยู่ที่ความสามารถในการสอนความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียน รู้และเข้าใจมากกว่าครูสอนคน ดังนั้นงานรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ของครูจึงอยู่ที่ตัวลูกศิษย์และการเรียนของเขา ผู้เรียนเองอาจจำเนื้อหาวิชาหรือกระบวนการวิชาที่ครูสอนไม่ได้ แต่สิ่งที่ผู้เรียนจะจำได้ก็คือครูและความเป็นครูของครูนั่นเอง การที่ครูสอนอบรมเขาวงคนนั้น นับเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่ครูพึงทำได้เพื่อสังคมมนุษย์ ผู้ที่เป็นครูจึงควรเชื่อและนับถือตนเอง เชื่อในคุณค่าของสิ่งที่ครูกำลังพยายามทำให้สำเร็จ สิ่งนั้นได้แก่ สอนให้ผู้อื่นเกิด

การเรียนรู้จะทำให้ผู้นั้นปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ทั้งหลายทั้งปวง โดยที่บทบาทของครูมีลักษณะต่างๆ กันดังต่อไปนี้

- 1) ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้
- 2) ครูเป็นตัวอย่างที่ดี
- 3) ครูเป็นผู้แนะนำและแนะแนว
- 4) ครูเป็นสมาชิกของสังคมโรงเรียน
- 5) ครูเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 6) ครูเป็นสมาชิกของอาชีพครู

2. นักเรียน

การสอนจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีนักเรียน ปริมาณการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนมิได้มาจากการสอนที่อย่างเดียว แต่มาจากผู้เรียนมีศักยภาพด้วย คือนักเรียนมีสติปัญญาที่จะเรียนรู้ได้มากกว่าและรวดเร็วกว่าผู้มีสติปัญญาค่ำกว่า อย่างไรก็ตามสติปัญญาอย่างเดียวยังไม่พอสำหรับประสิทธิภาพในการเรียน แรงจูงใจและบรรยากาศของสภาพการเรียนรู้ก็จำเป็นในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบเหล่านี้เกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างครูกับนักเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในสภาพแวดล้อมที่ขาดความไว้วางใจ ขาดความเป็นกันเอง และขาดความเข้าใจระหว่างครูกับนักเรียน ผู้เรียนจะมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดีเมื่อครูผู้สอนยอมรับ ไว้วางใจ เคารพในสิทธิและค่าของผู้เรียน ตลอดจนจริงใจต่อผู้เรียน ข้อควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งกับผู้เรียนคือ ความพร้อม ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีความพร้อมในสิ่งที่จะเรียน (รวิชัย ชัยจิรฉายากุล, 2529)

บันลือ พฤกษ์วัน (2525) กล่าวว่า นักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของจุดประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยจำแนกได้ดังนี้

- 1) สภาพทางโภชนาการของเด็ก เด็กที่เป็นโรคขาดสารอาหารย่อมมีปัญหาในด้านสุขภาพและสติปัญญาที่จะเรียนรู้ได้ดีเท่าที่ควร
- 2) ปัญหาเรื่องความพร้อมทางด้านการเรียน
- 3) สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้ผู้ปกครองขาดความร่วมมือกับทางโรงเรียนที่จะช่วยเอาใจใส่ต่อการเรียนของเด็ก และต้องการให้บุตรขาดเรียนเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัว ดังนั้นผู้ที่เป็นครูควรที่จะต้องคำนึงถึงตัวเด็กนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่นด้านความสนใจ ความรู้พื้นฐาน ความสามารถ ความถนัดของนักเรียน การขาดสารอาหาร และด้านเศรษฐกิจ

ทางครอบครัวของผู้เรียน เมื่อเด็กเกิดปัญหาก็คควรที่จะคอยช่วยเหลือแก้ปัญหาให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ และครูก็เป็นบุคคลหนึ่งที่จะต้องคอยตัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตัวนักเรียน

3. เนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอันหนึ่งของการสอน เนื้อหาสาระมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความลึกซึ้งและความเฉพาะ ระดับชั้นเรียน ลักษณะวิชา และสาขาวิชาที่จะศึกษา เพราะฉะนั้นวิธีสอนที่จะนำมาใช้ก็จะต้องให้สัมพันธ์กับธรรมชาติของเนื้อหาสาระดังกล่าว ดังตัวอย่าง เช่น เราจะสอนวิชาวิทยาศาสตร์ให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ เมื่อใช้วิธีค้นคว้าทดลอง (Discovery Method) ในขณะที่สังคมศึกษาเหมาะที่จะใช้วิธีอภิปราย (Discussion Method) Bloom (1972) ได้จำแนกระดับความลึกซึ้งของเนื้อหาวิชาตามอันดับความซับซ้อนของความสามารถทางสติปัญญาจากง่ายไปสู่ยากได้ 6 อันดับ ดังนี้คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์เพื่อนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรใช้วิธีสอนที่แตกต่างไปตามระดับและลักษณะของเนื้อหาวิชา เป็นต้นว่า ระดับความรู้ความจำและความเข้าใจอาจจะได้ผลดีกับวิธีสอนแบบปาฐกถา (Lecture Method) ในขณะที่ขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์และการประเมินค่า อาจจะได้ผลดีกับวิธีอภิปราย ในบางครั้งหัวข้อเรื่องแต่ละหัวข้อในวิชาเดียวกันจำเป็นต้องใช้วิธีสอนที่แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติและลักษณะเนื้อหาวิชาจะเป็นตัวบอกให้ทราบว่าวิธีสอนแบบไหนจะช่วยให้เกิดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2529)

4. กิจกรรมการเรียนการสอน

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ แนวการจัดกิจกรรมหรือการสอนย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชา กล่าวคือ ไม่มีวิธีสอนใดดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดสำหรับทุกวิชา การสอนแต่ละวิชานั้นย่อมมีลักษณะเด่นและลักษณะจำกัดอยู่ในตัวด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นผู้สอนต้องรู้จักนำเอาวิธีการสอนแต่ละวิธีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

- 1) การเตรียมการสอน มีการเตรียมแผนการสอนเพื่อให้ครูพร้อมที่จะสอน มีความมั่นใจที่จะสอน และสามารถสอนได้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด การเตรียมในเรื่องของ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมในการสอน การประสานงาน การประชุมวางแผน และการปรึกษาหารือในการสอน ตลอดจนการเตรียมสื่อการสอนเพื่อให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์
- 2) การดำเนินการสอน โดยดำเนินการสอนตามขั้นตอนคือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นวัดผล

5. การวัดและประเมินผล กรมวิชาการ (2538) กล่าวว่า การประเมินผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดมีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาทำความเข้าใจกับรายละเอียดของแต่ละจุดประสงค์
- 2) เลือกเครื่องมือหรือวิธีการวัดให้เหมาะสมกับพฤติกรรม
- 3) สร้างเครื่องมือวัด ใช้เครื่องมือวัดและวิธีวัดหลาย ๆ อย่างเพื่อทราบผลที่เป็นความจริงมากที่สุด เช่น การสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน การซักถามหรือการสัมภาษณ์ การให้ปฏิบัติจริงหรือการตรวจผลงาน หรือการทดสอบข้อเขียน เป็นต้น

4) แนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนมีดังนี้

4.1 การประเมินผลก่อนเรียน ให้ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน ถ้านักเรียนยังไม่มีความรู้พื้นฐานพอ ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดสอนซ่อมเสริมให้ก่อนเรียนนั้น

4.2 การประเมินผลระหว่างภาคเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้เป็นการช่วยครูในการศึกษาผลการเรียนของนักเรียนว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

4.3 การวัดผลปลายภาคเรียนเป็นการประเมินคุณภาพการเรียนรู้ที่ได้เรียนมาตลอดภาคเรียนว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมโดยส่วนรวมเป็นอย่างไร และเพื่อรายงานให้ผู้ปกครองทราบ วิธีประเมินผลจะใช้ทุกจุดประสงค์หรือจุดประสงค์ปลายทางที่เป็นตัวแทนของจุดประสงค์ทั้งหมดมาประเมินก็ได้ โดยแบ่งวิธีการวัดเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นการวัดพฤติกรรมในด้านปฏิบัติงาน ปฏิบัติตนของนักเรียน

ตอนที่ 2 เป็นการประเมินพฤติกรรมในด้านความรู้ความคิดของนักเรียน

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากกระบวนการเรียนการสอน เช่น เมื่อสอนจบแต่ละตอนหรือแต่ละหน่วยก็ทำการประเมินผลว่านักเรียนบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้ายังไม่บรรลุต้องทำการสอนซ่อมเสริมแล้วประเมินผลใหม่ แต่บางครั้งกระบวนการวัดผลและประเมินผลอาจจะมาก่อนกระบวนการเรียนก็ได้ เช่น ก่อนทำการสอนจะต้องทราบว่านักเรียนมีพื้นฐานความรู้พอเพียงที่จะเรียนหรือไม่ การที่จะรู้ว่ามีรู้อย่างไรบ้างผู้สอนจะต้องทำการประเมินผลก่อน นั่นคือ การวัดผลประเมินผลกับนักเรียนจึงต้องทำควบคู่กันไปตลอดเวลาจะแยกออกจากกันไม่ได้

กรมวิชาการ (2534) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังนี้

- 1) การจัดการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน และการสอนที่ให้ผู้เรียนลงมือคิดหาความรู้และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 2) การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย หมายถึง การที่ครูใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบให้เหมาะสมกับเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยวิธีสอนแก้ปัญหา กระบวนการทำงานและฝึกกระบวนการต่าง ๆ จนคิด เป็นนิสัย การฝึกให้นักเรียนหาความรู้โดยเน้นกระบวนการ รู้จักคิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบทาง เลือก ประเมินผล ให้เกิดความรู้ความเข้าใจโดยไม่ต้องท่องจำ

2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และจุดเน้นของสาระสำคัญควร มียุทธศาสตร์ดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลดี กรมวิชาการ (2534) ได้เสนอการจัดการเรียนการสอน 11 กระบวนการที่สอดคล้องกับหลักสูตร เพื่อให้ครูนำไปปรับเปลี่ยนพลิกแพลงให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดประสงค์การสอนดังนี้คือ

1. ทักษะกระบวนการ 9 ประการ มีดังนี้คือ

- 1) ขั้นตระหนัก ผู้เรียนต้องตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็น เห็นความสำคัญของปัญหานั้น ๆ และต้องการเรียนรู้หรือแก้ปัญหา
- 2) ขั้นคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ผู้เรียนนำปัญหามาแยกแยะหาสาเหตุ ความสำคัญและพิจารณาองค์ประกอบของปัญหา

- 3) ขั้นสร้างทางเลือกที่หลากหลาย ผู้เรียนเสนอแนวทางแก้ปัญหาโดยไม่ต้องกังวลว่าดีหรือไม่ดี
- 4) ขั้นประเมินและเลือกทางเลือก ผู้เรียนอภิปรายถึงแนวทางปฏิบัติที่ได้ผลและตรงกับปัญหามากที่สุด
- 5) ขั้นปฏิบัติ ตกลงวางแผนปฏิบัติตามทางเลือกโดยวิธีการต่าง ๆ
- 6) ขั้นปฏิบัติอย่างชื่นชม ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดแล้วสร้างความพอใจในการปฏิบัตินั้น
- 7) ขั้นประเมินระหว่างการปฏิบัติ ผู้เรียนตรวจสอบการปฏิบัติงาน และรายงานผลการปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ครูให้การเสริมแรงตามข้อตกลง
- 8) ขั้นปรับปรุง ผู้เรียนยอมรับปัญหาถ้ามีปัญหาในการทำงาน ช่วยกันเสนอแนะและนำไปปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเอง
- 9) ขั้นประเมินผลรวม ผู้เรียนสรุปผลการทำงานของตนเอง

2. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด เป็นขั้นตอนในการฝึกให้นักเรียนมีความคิดความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างลึกซึ้ง คือต้องการรู้อย่างถ่องแท้ รู้โครงสร้างและส่วนประกอบทั้งหมดของสิ่งนั้นประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นสังเกต เป็นกระบวนการรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปร่างปริมาณ คุณสมบัติ โดยใช้ประสาทต่าง ๆ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กายสัมผัส
 - 2) ขั้นตอนจำแนกความแตกต่าง เป็นการจำแนกประเด็นปัญหาแต่ละชนิดที่สัมพันธ์กัน
 - 3) ขั้นหาลักษณะร่วม เป็นการกำหนดร่วมบางประการของประเด็นปัญหา
 - 4) ขั้นระบุชื่อความคิดรวบยอด เป็นการสรุปความเข้าใจประเด็นปัญหา
- จากขั้นที่ 1-3
- 5) ขั้นทดสอบและนำไปใช้ เป็นการนำไปทดลองและสังเกตสิ่งอื่น ๆ

3. กระบวนการสร้างความตระหนัก

เป็นกระบวนการอีกขั้นตอนหนึ่งของทักษะกระบวนการ 9 ประการ เพื่อให้ผู้เรียนสนใจรับรู้ปรากฏการณ์ในด้านความหมาย ความเป็นไปได้ และผลต่อมนุษย์ จนเห็นความสำคัญและความจำเป็นของปัญหา โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นสังเกต ให้ผู้เรียนได้เห็นหรือสัมผัสกับปัญหาหรือวัตถุบางอย่าง
- 2) ขั้นวิจารณ์ เห็นผลดีของการแก้ปัญหาและผลเสียของการไม่แก้ปัญหาหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง
- 3) ขั้นสรุป เห็นความสำคัญของปัญหาหรือประเด็นนั้น ๆ และพร้อมที่จะดำเนินการต่อปัญหา

4. กระบวนการปฏิบัติ การเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นสังเกตรับรู้ รู้จักอุปกรณ์ในการปฏิบัติ เห็นตัวอย่างกิริยาชื่อและความหมายท่าทาง
- 2) ขั้นทำตามแบบ แสดงแบบทีละขั้นตอนจากพื้นฐานไปสู่ความสลับซับซ้อน แล้วให้ผู้เรียนทำตามทีละขั้นตอนจนชำนาญ
- 3) ขั้นให้ทำเองโดยไม่มีแบบ ให้ผู้เรียนฝึกการปฏิบัติโดยนำขั้นตอนย่อยมาประยุกต์เป็นฐานรวม
- 4) ขั้นฝึกให้ชำนาญ เปลี่ยนสถานการณ์ เปลี่ยนงานให้ผู้เรียนทำจนชำนาญ

5. กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการทางปัญญา มีขั้นตอนต่าง ๆ คือ

- 1) ขั้นสร้างความคิดรวบยอด ให้ผู้เรียนสังเกตทำกิจกรรมรับรู้ ได้ความคิดรวบยอดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ สรุปใจความได้ครบถ้วนถูกต้อง
- 2) ขั้นการอธิบาย ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเห็นเชิงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนดเน้นการใช้เหตุผล หลักการ กฎเกณฑ์หลักการประกอบให้น่าเชื่อถือ
- 3) ขั้นการรับฟัง ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นตอบโต้คำวิจารณ์ ปรับเปลี่ยนความคิดของตนถ้าได้ข้อมูลที่ดีกว่า
- 4) ขั้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เปรียบเทียบความแตกต่าง ความคล้ายคลึงกัน และสรุปจัดกลุ่มที่เป็นพวกเดียวกันในเชิงเหตุและผลในลักษณะอุปมาอุปมัย
- 5) ขั้นวิจารณ์ วิเคราะห์ จำแนกส่วนดี ส่วนด้อย ส่วนสำคัญและไม่สำคัญของสิ่งนั้น
- 6) ขั้นการสรุป สรุปผลได้อย่างถูกต้องตามข้อมูลในขณะนั้น

6. กระบวนการแก้ปัญหา เป็นกระบวนการหาคำตอบหรือแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นสังเกต
- 2) ขั้นวิเคราะห์

- 3) ขั้นสร้างทางเลือก
- 4) ขั้นเก็บข้อมูลประเมินทางเลือก
- 5) ขั้นสรุป

7. กระบวนการกลุ่ม การฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการกลุ่ม โดยมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ดังนี้

- 1) ขั้นการมีผู้นำกลุ่ม
- 2) ขั้นกำหนดจุดประสงค์และวิธีการ
- 3) ขั้นรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก
- 4) ขั้นการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 5) ขั้นติดตามผลและปรับปรุง
- 6) ขั้นการประเมินผลและชื่นชมผลงาน

8. กระบวนการคณิตศาสตร์ ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

1) การสอนทักษะการคิดคำนวณ เริ่มด้วยการสอนความคิดรวบยอดของค่าและนิยามแล้วจึงเป็นกฎ โดยวิธีให้ตัวอย่างมาก ๆ เพื่อสรุปเป็นกฎ เมื่อเข้าใจกฎจึงประยุกต์ใช้กฎในสถานการณ์ใหม่ แล้วฝึกหาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงต่อไป

2) การสอนทักษะการแก้ปัญหาฝึกด้วยโจทย์ ฝึกให้นักเรียนแปลความหมายของโจทย์และกำหนดว่าจะต้องทำอะไรก่อนหลัง โดยอาจใช้เป็นประโยคสัญลักษณ์

9. กระบวนการสร้างเจตคติ มีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นสังเกต ผู้เรียนได้รับข้อมูลเหตุการณ์และการกระทำที่เกี่ยวกับ การมีเจตคติและการกระทำที่ขาดเจตคติ

2) ขั้นวิเคราะห์ พิจารณาผลการกระทำตามเจตคติ ซึ่งเป็นผลน่าพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ

3) ขั้นสรุป ให้ผู้เรียนแสดงหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติด้วยเหตุผลความพอใจ

10. กระบวนการสร้างค่านิยม มีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นสังเกต ตระหนักในกรณีตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนสังเกตการกระทำที่เหมาะสมจำแนกการกระทำที่แตกต่างกันได้

2) ขั้นประเมินเชิงเหตุผล ใช้กระบวนการกลุ่มวิเคราะห์ วิเคราะห์การกระทำของบุคคลในสถานการณ์ พร้อมกับพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด

3) ขึ้นกำหนดค่านิยม ผู้เรียนแสดงจุดยืน หรือความเชื่อ ความพอใจในการกระทำตามสถานการณ์ต่าง ๆ พร้อมเหตุผล

4) ขึ้นวางแผนปฏิบัติ ผู้เรียนในกลุ่มช่วยกันกำหนดแนวปฏิบัติในสถานการณ์จริง คุรุบริรักษ์ศึกษา และแรงเสริมเมื่อนักเรียนทำสิ่งที่ดี

5) เพื่อให้เกิดความชื่นชมยินดีที่จะทำตาม ครูควรเสริมแรงระหว่างปฏิบัติ

11. กระบวนการเรียนรู้ความเข้าใจ มีขั้นตอนดังนี้

1) ขึ้นสังเกตตระหนัก ครูใช้กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดของคำใหม่ และสร้างการตระหนักในประเด็นปัญหาในการเรียนการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการหาคำตอบ

2) ขึ้นวางแผนการปฏิบัติ นำจุดประสงค์มากำหนดแนวทางที่จะหาความรู้มาตอบคำถาม

3) ขึ้นลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนแบ่งความรับผิดชอบไปแสวงหาความรู้ เช่น ค้นคว้า สัมภาษณ์ เป็นต้น

4) ขึ้นพัฒนาความรู้ความเข้าใจ นำสิ่งที่ค้นคว้าและความรู้มาอภิปราย

5) ขึ้นสรุป ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญและบันทึกลงในสมุด

จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการสอนของครูเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อที่จะถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นการร่วมมือร่วมใจกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ให้บรรลุจุดประสงค์เดียวกัน จึงต้องใช้เทคนิคและวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ แต่การเลือกใช้ทักษะกระบวนการที่เหมาะสมย่อมขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละวิชาเป็นสำคัญ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

พัฒนาพงษ์ แจ่มวัฒนะชัย (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตามทัศนะของผู้บริหารงานวิชาการและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ การจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และปัญหาในการจัดสอนซ่อมเสริม ส่วนปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน มีปัญหาที่การขาดงบประมาณการจัดส่งครูเข้าฝึกอบรมในการผลิตสื่อการเรียนการสอน และขาดแหล่งวิทยากรในการฝึกอบรมการผลิตสื่อและใช้สื่อการเรียนการสอน

รัตน์ ยืนนาน (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของครู และผู้บริหาร เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความเห็นว่าปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อ การสอน ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเวลานำไปปฏิบัติจริงทำได้ยาก เพราะความไม่พร้อมทั้งกำลัง ครูและงบประมาณ ไม่สามารถหาแหล่งความรู้ได้เพียงพอและตรงกับแผนที่วางไว้

ประวิทย์ มาลีประเสริฐ (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารงานวิชาการ ในเขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน คือการสอนของครูเน้นเนื้อหาหรือข้อมูลมากกว่าเน้นกระบวนการ ไม่ใช้ประโยชน์จากวิทยากร แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพ อิสระในห้องเรียน ไม่จัดสอนซ่อมเสริมตามโครงสร้างของหลักสูตร ไม่สร้างหลักสูตรสนอง ครอบคลุมความสนใจและความถนัดของนักเรียนและความต้องการของท้องถิ่น และในด้านการจัด การเรียนการสอนนี้ โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนด้านสื่อการเรียน การสอนมีปัญหาที่ไม่มีห้องโสตทัศนูปกรณ์และวัสดุอุปกรณ์ จำนวนหนังสือประกอบการค้นคว้า สำหรับการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแหล่งวิทยากรในการฝึกอบรมครู

วิชัย จันทรเทพา (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครู สังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่าครูสังคมศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับมาก และเป็น อุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการสอนตามหลักสูตรใหม่ เนื้อหาบาง เรื่องยากเกินไปปริมาณของเนื้อหามีมาก ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษานักเรียน ไม่ตั้งใจเรียน ขาดการแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์ โรงเรียนขาดแคลน งบประมาณ คู่มือครู สื่อการสอน ตำราและเอกสารต่างๆ ครูขาดความรู้ทักษะในการใช้เทคนิค การสอนแบบใหม่ ๆ

สุเมธ ประภาสสวัสดิ์ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงานวิชาการตาม ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความคิดเห็นเหมือนกันคือ ปัญหาด้านหลัก สูตรและการจัดการเรียนการสอนเกิดจากสาเหตุที่ครูมีงานที่รับผิดชอบมากเกินไป ด้านการวัดผล

และประเมินผลการเรียนการสอนเกิดจากสาเหตุเนื้อหาในการวัดมากเกินไป และด้านการนิเทศเกิดจากสาเหตุเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศขาดประสิทธิภาพ

นวลทิพย์ พงษ์จันทร์ (อ้างถึงใน สุรัชย์ ทิพย์มาส, 2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ด้านจุดประสงค์ พบว่าจุดประสงค์มีความเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน
- 2) ด้านเนื้อหาวิชา พบว่า วิชา ส 401 มีเนื้อหามากเกินไป ส 402 มีลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน วิชา ส 503 เนื้อหาไม่เหมาะสมทุกประการ วิชา ส 504 เนื้อหาไม่สัมพันธ์กับความรู้เดิมของผู้เรียน วิชา ส 605 เนื้อหามีมากเกินไป วิชา ส 606 เนื้อหาไม่เหมาะสมที่ไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน
- 3) ด้านกระบวนการเรียนการสอน พบว่ากระบวนการสอนในด้านต่าง ๆ มีความเหมาะสม
- 4) ด้านการวัดประเมินผล พบว่ามีความเหมาะสม
- 5) เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ในด้านจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล ปรากฏว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศศิธร นีรันทรานนท์ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการบริหารหลักสูตรปริญญาตรีโปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬาของวิทยาลัยพลศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรของกลุ่มผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นว่าที่แตกต่างกันใน 3 ด้าน ได้แก่

1.1 ปัญหาการใช้หลักสูตรและเอกสารหลักสูตร ผู้บริหารและนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง อาจารย์มีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับมาก อาจารย์กับนักศึกษามีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

1.2 ปัญหาการจัดทำและการใช้สื่อการสอน ผู้บริหารและอาจารย์มีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับมาก นักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง อาจารย์กับนักศึกษามีความเห็นแตกต่างกัน

1.3 ปัญหาการนิเทศในวิทยาลัย อาจารย์มีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับมาก ผู้บริหารและนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง อาจารย์กับผู้บริหาร และอาจารย์กับนักศึกษามีความเห็นแตกต่างกัน

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรอีก 6 ด้าน ได้แก่ ปัญหาการใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน ปัญหาการจัดอาจารย์เข้าสอน ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ปัญหาการจัดบริการห้องสมุด ปัญหาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และปัญหาการวัดและประเมินผล กลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง

ปรารค์สุวรรณ อคิตโต (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของ ครูสังคัมศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ต่อหลักสูตร จุดมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ และการวัดผลประเมินผลอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
 - 2) เนื้อหาสาระของวิชากว้างและมากเกินไปความสามารถของครูที่จะสอนให้ครอบคลุม
 - 3) ครูสอนคนเดียวสัปดาห์ละ 5 คาบ ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย
 - 4) จุดมุ่งหมายไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เป็นเพียงทฤษฎียากแก่การปฏิบัติ
 - 5) ครูยึดตำราเรียนและการสอนแบบบรรยาย
 - 6) วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และมีงบประมาณในการจัดซื้อน้อย
 - 7) การวัดและประเมินผลนิยมวัดด้วยข้อสอบ และวัดความจำเป็นสิ่งสำคัญ
- ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

พิชัย ละแมนชัย และคณะ (อ้างถึงใน พิทักษ์ ศิริพรรณ, 2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

เกินไป ครูออกข้อสอบยาก นักเรียนเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางเนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกล โรงเรียนไม่มีการจัดสอนเสริมหรือสอนพิเศษ นักเรียนไม่กล้าแสดงออก และนักเรียนคุยกันระหว่างเวลาเรียน ส่วนครูมีความคิดเห็นว่าสิ่งที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนคือ ครูขาดอุปกรณ์การสอน ห้องเรียนมีขนาดเล็กแต่นักเรียนมีจำนวนมาก โรงเรียนมีกิจกรรมมากเกินไปจึงไม่ได้เรียนเต็มที่ โรงเรียนไม่จัดสอนเสริมหรือสอนพิเศษ ในท้องถิ่นไม่มีที่เรียนพิเศษ โรงเรียนไม่มีบรรยากาศทางวิชาการ นักเรียนไม่กล้าแสดงออก นักเรียนมีอุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และการแบ่งงบประมาณมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนน้อยเกินไป

Reynolds (อ้างถึงใน สุรัชย์ ทิพยมาศ, 2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐเทนเนสซีตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า ด้านตัวผู้สอนมีอุปสรรคที่ทำให้ผู้สอนไม่สามารถปรับปรุงการเรียนการสอนได้คือ ไม่มีเวลาเพียงพอ ด้านวิธีสอน อาจารย์ผู้สอนมุ่งสอนให้นักเรียนจำเนื้อหา มีอาจารย์ส่วนน้อยที่ใช้วิธีสืบสวนสอบสวน การศึกษารายกรณี การใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนและหนังสืออ่านประกอบแทบจะไม่มีเลย การอ่านหนังสือเป็นตำราเรียนขึ้นอยู่กับความพอใจของอาจารย์ อาจารย์ส่วนมากต้องการให้มีการอบรมเกี่ยวกับวิธีสอนสังคมศึกษาแบบใหม่ ๆ

Dusutel Russell (1978) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทในการบริหารงานของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในรัฐคาโรไลนาเหนือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่มีความเห็นว่าคนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเขาควรได้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนี้ให้มากกว่าที่ปฏิบัติอยู่

Williams (อ้างถึงใน สุรัชย์ ทิพยมาศ, 2530) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสอนวิชาสังคมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การสอนสังคมศึกษาของอาจารย์ผู้สอนยังดำเนินไปเหมือนเดิม ส่วนมากสอนด้วยการบรรยายมากกว่าวิธีอื่น ๆ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการจัดกลุ่มสัมมนา มีน้อยมาก นักเรียนไม่ได้รับการกระตุ้น ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ นักเรียนต้องการการเรียนการสอนที่ใช้ภาพยนตร์ บทเรียนโปรแกรม การออกไปหาประสบการณ์นอกสถานที่ การใช้โทรทัศน์ และการสอนแบบสืบสวนสอบสวน

สมพงษ์ สังข์ประสิทธิ์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชา สังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พุทธศักราช 2521 ของครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนมากมีปัญหา มากที่สุดเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอไม่ทันกับความต้องการของครูผู้สอน เนื้อหายาก และมากเกินไป ส่วนนักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนที่ใช้การสอนแบบบรรยาย ไม่เปิดโอกาส ให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โรงเรียนขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2538) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การประเมินผลการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในส่วนของปัญหาการจัดการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษาพบว่าปัญหาดังนี้

- 1) ครูผู้สอนไม่มีเวลาทำแผนการสอนเนื่องจากมีคาบสอนมาก
- 2) เวลา สถานที่ สื่อ และจำนวนนักเรียนมีมากขึ้นไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม
- 3) ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายไม่มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- 4) บุคลากรในหมวดสังคมศึกษา ขาดความรู้และประสบการณ์ในบางสาขาวิชา
- 5) ครูผู้สอนมีความเข้าใจในเรื่องการเขียนจุดประสงค์ของหลักสูตรยังไม่ชัดเจน และยังไม่เข้าใจการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดผลที่เน้นทักษะกระบวนการ
- 6) บางรายวิชาเขียนคำอธิบายรายวิชากว้างมากไป และบางรายวิชาเขียนสั้นเกินไป
- 7) โรงเรียนบางแห่งใช้งบประมาณเน้นทางด้านกิจกรรมมากกว่าทางด้านวิชาการ

วิลาศ บุญทองขาว (2527) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบรรยากาศการสอนในโรงเรียน มัธยมศึกษา ตามทัศนะของนักเรียน ครูและผู้บริหาร เขตการศึกษา 4 ด้านความต้องการในการ ปรับปรุงบรรยากาศการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ด้านพฤติกรรมของนักเรียน ต้องการให้นักเรียนรักษาระเบียบวินัยและข้อบังคับ ให้เคร่งครัด มีความกระตือรือร้นในการเรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนร่วม กล้าซักถามแสดงความคิดเห็น

2) ด้านพฤติกรรมของครู ต้องการให้ครูปรับปรุงตนเองให้มีเหตุผลไม่ใช้อารมณ์ พยายามเข้าใจปัญหาของศิษย์ ไม่ควรใช้ระบบบังคับนักเรียน มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ครู และควรเป็นตัวอย่างในเรื่องการแต่งกายและมารยาท

3) ด้านเนื้อหาที่ใช้สอน ต้องการให้สอดคล้องความรู้รอบตัวและเหตุการณ์ปัจจุบัน การปรับปรุงเนื้อหาให้ง่ายและยากสลับกันไป ควรจัดเนื้อหาจริยธรรมเข้าในหลักสูตร เนื้อหาบางวิชาควรปรับปรุง

4) ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องให้ครูมีความกระตือรือร้นในการสอน ใช้วิธีสอนที่สนุกสนานและใหม่ ๆ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การสอนยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีการประชุมอบรมครูเกี่ยวกับเทคนิคการสอนใหม่ ๆ

5) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ต้องการให้จัดอุปกรณ์การสอนเพียงพอ กับความต้องการ การสาธิตการทำและการใช้อุปกรณ์การสอน การจัดหาหรือผลิตอุปกรณ์การสอนใหม่ ๆ เสมอ โรงเรียนควรจัดให้มีศูนย์วัสดุอุปกรณ์

6) ด้านการวัดและประเมินผล ต้องการให้มีการวัดผลบ่อย ๆ และสม่ำเสมอ หรือเมื่อจบบท จัดทำข้อสอบมาตรฐาน จัดอบรมครูเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผล จัดวัดความก้าวหน้าของนักเรียนทางวิชาการบ่อย ๆ จัดให้ครูร่วมกันทำข้อสอบตามจุดประสงค์

ธีรวิทย์ ชมใจ (2534) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตการศึกษา 5 เกี่ยวกับสาเหตุการขาดความรู้ด้านการสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสื่อสารการสอนส่วนใหญ่เกิดจากการไม่มีโอกาสได้รับการฝึกอบรมด้านการเลือกสื่อและการที่โรงเรียนที่ปฏิบัติการสอนอยู่ไม่มีงบประมาณสำหรับงานสื่อโดยเฉพาะ

พล บุญอยู่ (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาบุคลากรครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันในการพัฒนาบุคลากรครู 3 อันดับแรกคือ (1) งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ (2) เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ (3) ขาดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน ส่วนความต้องการในการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับแรก คือ (1) การมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียน (2) การประเมินประสิทธิภาพการทำงานของครู (3) การนิเทศภายในโรงเรียน

ปัทม์ อุดมวงษ์ (2534) ได้ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับศูนย์วิชาการของโรงเรียน ของผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สื่อการสอนของโรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพดี แต่มีจำนวนไม่มากนัก มีการให้บริการอยู่ในระดับน้อยโดยเฉพาะการผลิตและการจัดสื่อการสอนเนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคในด้านงบประมาณที่มีจำนวนจำกัด มีการใช้สื่อการสอนประเภทกิจกรรมเป็นส่วนมาก ปัญหาในการใช้และการผลิตสื่อการสอนคือ บุคลากร สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณและสื่อการสอนไม่เพียงพอ สื่อการสอนที่มีความต้องการมากคือ ประเภทวัสดุ

วีรพล สารบรรณ (2539) ได้ศึกษาปัญหา ความต้องการในการผลิตและการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอนด้านสภาพสื่อที่มีอยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ มีสื่อการสอนจำนวนจำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการ สื่อที่มีอยู่ขาดคุณภาพและถ้าสมัขำรุคใช้การไม่ได้ จึงทำให้สื่อการสอนขาดประสิทธิภาพ ปัญหาการผลิตสื่อการสอนคือขาดงบประมาณที่ใช้ในการผลิตสื่อการสอน ทำให้ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตสื่อการสอน และปัญหาด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน คือขาดความรู้และประสบการณ์ในการใช้สื่อในด้านความต้องการ พบว่า ครูมีความต้องการมากที่สุด เช่น ความต้องการเกี่ยวกับการผลิตสื่อคือ งบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สรุปได้ว่า จุดประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาไม่ชัดเจน เป็นทฤษฎีที่ยากแก่การปฏิบัติในด้านของเนื้อหา ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเนื้อหาบางเรื่องกว้างและมากเกินไปยากที่จะสอนให้ครอบคลุม ด้านเอกสารประกอบการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอ ด้านการเรียนการสอนครูส่วนใหญ่ยังยึดตำราและใช้วิธีการสอนแบบบรรยายไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น คิดวิเคราะห์วิจารณ์ ด้านการวัดประเมินผลครูส่วนใหญ่ยังใช้ข้อสอบวัดความจำ ในส่วน of นักเรียนไม่ค่อยจะให้ความสำคัญกับวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ควร